

MÄNNISKA ELLER **MASKIN** *i framtidens äldreomsorg*

Kan robotar utföra arbetsuppgifter lika bra som en människa? Ja, i vissa fall. Men tekniken möter motstånd hos såväl äldre och anhöriga som hos vårdpersonal. Nu pågår forskning om hur ökad kunskap kan underlätta användning av vådrobotar.

TEXT *Jenny Ryltenius*

FOTO: ALICE ÖBERG

”*det slående är att många har
åsikten att 'äldre vill inte ha maskiner,
de vill ha hjälp av en människa'*”

I forskningsprojektet Orient ska forskarna bland annat kartlägga vilka attityder äldre, anhöriga, vårdpersonal, vårdchefer och beslutsfattare på nationell nivå har till vårdrobotar. Det vill säga robotar som hjälper till i vardagen med uppgifter som att mäta blodtryck, påminna om mediciner eller att kommunicera med omvärlden. Till vårdrobotarna hör även sådana som kan stimulera oss mentalt.

När denna intervju görs, i december 2018, är en första delstudie färdig. Resultatet visar att många äldre är öppna för att få stöd av vård- och omsorgsrobotar i sitt dagliga liv efter att ha fått relevant information.

– Det slående är att många har åsikten att ”äldre vill inte ha maskiner, de vill ha hjälp av en människa”. Men när de utgår från sig själva vill de hellre ha en robot som hjälper dem att duscha, säger sjuksköterskan och docenten Christine Gustafsson som

leder forskningsprojektet vid Mälardalens Högskola.

Även när det gäller personalens attityd till vårdrobotar finns föreställningen att äldre som grupp inte vill ha hjälp av robotar. I intervjuer med forskarna framför personalen att det behövs fler människor i äldreboenden, fler händer. Det finns också en misstänksamhet att det egentligen handlar om att spara pengar när robotarna gör jobbet oavlönat.

– När man kommit förbi den misstanken öppnar diskussionen upp sig. Vi står ju inför en allvarlig personalbrist inom kommunal äldreomsorg där prognoser pekar mot att det kommer att saknas 65 000 årsarbetare år 2025. Då måste vi hitta andra sätt att jobba på än vi gör i dag, säger Christine Gustafsson.

Både äldre, vårdpersonal och vårdchefer som hittills har intervjuats tar upp att det behöver finnas regler. Man ska kunna säga nej till att få hjälp av en vårdrobot. Samtidigt tycker de att det i vissa situationer

inte ska finnas valmöjlighet. Det kan till exempel vara om en brukare ska titta till när den sover på natten. Om en kamera kan göra samma jobb som en människa, och till en lägre kostnad, bör nattpatrullen användas där det krävs mänsklig omvårdnad.

– Då tycker många att det är rimligt att brukaren inte får välja utan bara veta att detta är vad som erbjuds utifrån samhällets resurser, säger Christine Gustafsson.

En vårdrobot som sedan några år används för mental stimulans i äldreboenden är robotkatten JustoCat. Den andas, spinner och jamar och har samma storlek och tyngd som en levande katt. Härryda i Västra Götaland var en av de första kommunerna att börja använda katten på äldreboenden.

Arbetsterapeuten och beteendevetaren Ingrid Grange var med när den introducerades 2014.

– De flesta anhöriga var positiva men det fanns också de som tyckte att det var ovärdigt att deras mamma eller pappa ”skulle leka med ett gosedjur”, säger Ingrid Grange som i dag arbetar som digitaliseringsstrateg i Allingsås kommun.

Men även här visade det sig att ju mer de anhöriga fick reda på om syftet med robotkatten, desto positivare blev de. Det var ett par anhöriga som kom tillbaka och ångrade sig när de såg andra brukare använda katten.

– Personalens attityder var mestadels positiva även

FOTO: PETRI HURME

FOTO: MIKAEL SUNDRÖM

Från ovan:

CHRISTINE GUSTAFSSON sjuksköterska och docent vid Mälardalens Högskola

INGRID GRANGE digitaliseringsstrateg i Allingsås kommun

om några var skeptiska och tyckte att det hade varit bättre om katten kunde tvättat åt oss istället, säger Ingrid Grange.

Här finns en ambivalens. Å ena sidan en rädsla att robotarna tar över jobb, å andra sidan vill man gärna slippa vissa arbetsuppgifter.

Något som både Ingrid Grange och Christine Gustafsson ser som problematiskt är att digitaliseringen av vården huvudsakligen drivs av teknikföretagen. Utvecklingen måste bli mer behovsdriven där personalen i verksamheterna berättar vilka problem de vill att robotarna löser, menar de.

– I dag är det ofta de tekniska möjligheterna som bestämmer vilka produkter som tas fram. Det händer att tillverkare kommer med produkter som vi i vården inte ser någon som helst poäng med, säger Christine Gustafsson.

En annan brist är att det inte finns någon myndighet eller nationellt kunskapscentrum som har samlad kunskap om olika produktgrupper inom välfärdsteknik. Det medför att varje kommun ofta får göra en egen produktutvärdering, vilket tar mycket resurser.

– Vården hamnar i händerna på leverantörerna eftersom det är så svårt att överblicka utbudet. På sätt och vis ringar detta in kärnan i vår forskning, nämligen att det är omöjligt att efterfråga något man inte vet finns, säger Christine Gustafsson. ■

PROJEKTET ORIENT

Det Forte-finansierade projektet Orient startade våren 2018 och ska pågå i två år. Genom intervjuer, fältstudier och enkäter ska forskarna Christine Gustafsson och Rose-Marie Johansson Pajala vid Mälardalens Högskola i Eskilstuna undersöka vilka attityder, tankar och allmän kunskapsbild det finns om vård- och omsorgsrobotar hos äldre, deras anhöriga, vård- och omsorgspersonal, organisationer och beslutsfattare. Samma projekt görs även parallellt av forskare i Tyskland och i Finland.

JUSTOCAT

JustoCat är en robotiserad terapikatt som är framtagen för personer med långt framskriden demenssjukdom. Den har utvecklats och utvärderats av Christine Gustafsson och Lars Asplund, professor i robotik vid Mälardalens

högskola, i samarbete med personal på ett äldreboende. Funktionerna hos JustoCat liknar en riktig katt. Pilotstudier visar att JustoCat kan ge lugn och trygghet hos personer med demenssjukdom.

